

JAKIE DZIAŁANIA UMOŻLIWIAJĄ EFEKTYWNE WSPIERANIE UCZNIÓW ZE SPE PRZEZ CAŁY ROK SZKOLNY?

Obecnie w prawie każdej szkole uczą się dzieci posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, dzieci posiadające opinię o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej. Są też dzieci nieposiadające żadnej opinii, jednak wymagające pomocy psychologiczno-pedagogicznej z różnych przyczyn, np. z racji trudnej sytuacji rodzinnej. Wszyscy ci uczniowie to dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W jaki sposób zorganizować zajęcia edukacyjne dla tak bardzo zróżnicowanej grupy uczniów?

W jednej szkole i klasie mają prawo uczyć się m.in. dzieci szczególnie uzdolnione i z niepełnosprawnością intelektualną, dysleksją rozwojową, przewlekłą chorobą lub zaburzeniami zachowania.

Kształcenie specjalne dzieci i młodzieży – podstawa prawna

Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież posiadające orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na:

- niepełnosprawność (dla dzieci i młodzieży: niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, i z niepełnosprawnościami sprzężonymi);
- niedostosowanie społeczne;
- zagrożenie niedostosowaniem społecznym.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym dyrektor powołuje zespół do spraw pomocy psychologiczno-pedagogicznej niezwłocznie po otrzymaniu orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia. Zespół składa się z nauczycieli, wychowawców oraz specjalistów (tj. psychologów, pedagogów, logopedów, doradców zawodowi i terapeutów pedagogicznych) prowadzących zajęcia z uczniem.

Planowanie pracy zespołu ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Jednym z najważniejszych celów pracy zespołu jest integrowanie działań w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi. W praktyce oznaczać to powinno stosowanie jednakowych zasad postępowania z uczniem przez wszystkich nauczycieli, wykorzystywanie właściwych strategii nauczania, respektowanie zaleceń sformułowanych w orzeczeniu, informowanie się o wynikach diagnozy, postępach i trudnościach ucznia. Ze względu na to kryterium ważne miejsce w zespole powinien zajmować wychowawca oraz nauczyciel lub nauczyciele zajęć edukacyjnych uczący w klasie.

Działania mające na celu wsparcie ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego powinny zostać poprzedzone opracowaniem przez zespół pracujących z uczniem nauczycieli, specjalistów i wychowawców grup wychowawczych **wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia** (dalej: WOPFU).

Jest ona złożonym procesem rozpoznania uwzględniającym kontekst funkcjonowania dziecka zarówno w przedszkolu, jak i szkole, którego celem jest ocena:

- poziomu wiedzy i umiejętności,
- potrzeb rozwojowych i edukacyjnych,
- zakresu możliwości psychofizycznych i ograniczeń oraz trudności.

Wyniki dokonanej w ten sposób diagnozy i sformułowane na jej podstawie wnioski oraz zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego będą podstawą do opracowania przez **zespół indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego** (dalej: IPET)

Cechy WOPFU umożliwiające planowanie wsparcia ucznia w oparciu o jego mocne strony

Dokonując diagnozy uwzględnianej w WOPFU, należy wziąć pod uwagę trzy płaszczyzny determinujące funkcjonowanie ucznia:

1) rozwój fizyczny dziecka:

- motoryka mała (sprawność rąk),
- motoryka duża (ogólna sprawność fizyczna),
- zmysły (wzrok, słuch, czucie, węch, równowaga) i integracja sensoryczna;

2) rozwój intelektualny i osiągnięcia edukacyjne:

- procesy poznawcze (myślenie, uwaga, pamięć, spostrzeżenie),
- kompetencje komunikacyjne,
- techniki szkolne (czytanie, pisanie, liczenie, wiadomości i umiejętności szkolne),
- zainteresowania i uzdolnienia;

3) rozwój społeczno-emocjonalny:

- samodzielność,
- kontakty/relacje z rówieśnikami, dorosłymi,
- przestrzeganie zasad, norm społecznych,
- postawa/zachowanie/samoocena,
- współpraca w grupie,
- działania prospołeczne,
- kontrola emocjonalna: radzenie sobie z emocjami, w tym w sytuacjach trudnych; motywacja do podejmowania wyzwań, w tym: edukacyjnych.

Ocena funkcjonowania ucznia na ww. płaszczyznach powinna uwzględniać przede wszystkim: mocne strony, predyspozycje oraz zainteresowania i uzdolnienia uczniów. Wymienione obszary są niezwykle istotnym punktem wyjścia dla każdego planującego wsparcie nauczyciela. Nie możliwe jest bowiem pracować nad usprawnianiem lub rozwinięciem zaburzonych funkcji, nie mając wiedzy, co uczeń lubi robić lub w czym jest naprawdę dobry. To właśnie na mocnych stronach ucznia i jego zainteresowaniach nauczyciel może oprzeć oddziaływanie edukacyjne lub terapeutyczne. Zakres i charakter wsparcia zaplanowany przez zespół na podstawie analizy wpływu czynników wewnętrznych (rozwój fizyczny, intelektualny i społeczno-emocjonalny) powinien odpowiadać na indywidualne potrzeby edukacyjno-terapeutyczne ucznia oraz wskazywać obszary, na których będzie koncentrowała się praca zespołowa

nauczycieli i specjalistów w zakresie: utrwalania, usprawniania i rozwijania.

Zespół ma obowiązek dokonywania WOPFU co najmniej dwa razy w roku szkolnym. Istnieje możliwość dokonywania WOPFU częściej niż dwa razy do roku. Może być to podyktowane potrzebą zweryfikowania wcześniej dokonanej przez zespół diagnozy pedagogicznej lub koniecznością zmiany kierunku wsparcia. W każdym z tych przypadków zespół nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem powinien dokonać oceny efektywności udzielanego wsparcia, aby określić, które działania przyniosły zamierzony skutek (i należy je kontynuować), a które okazały się nieefektywne (i należy je zmodyfikować lub zmienić na inne). Zobowiązanie zespołu do odbywania spotkań nie rzadziej niż dwa razy w roku szkolnym zapewni bieżącą ewaluację i ewentualną korektę metod pracy z uczniem, a w konsekwencji – skuteczniejszą pomoc. Ocena efektywności IPET-u jest podstawą do dokonania okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia.

Rodzice ucznia albo pełnoletni uczeń mają prawo uczestniczyć w spotkaniach zespołu, a także w opracowaniu i modyfikacji IPET-u oraz dokonywaniu wielospecjalistycznych ocen. Rodzice ucznia powinni zostać poinformowani o tej możliwości w formie pisemnej (z uwzględnieniem informacji na temat terminu spotkania), w sposób przyjęty w danej szkole. Rodzice ucznia albo pełnoletni uczeń otrzymują kopię: wielospecjalistycznych ocen oraz IPET-u.

Zadania zespołu związane z przygotowaniem IPET-u

Po dokonaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, uwzględniając diagnozę i wnioski sformułowane na jej podstawie oraz zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, we współpracy – w zależności od potrzeb – z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, zespół opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny. IPET opracowuje się na okres, na jaki zostało wydane orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, nie dłuższy jednak niż etap edukacyjny. IPET opracowuje się w terminie:

- 1 do dnia 30 września roku szkolnego, w którym uczeń rozpoczyna od początku roku szkolnego kształcenie, albo
- 2 30 dni od dnia złożenia w przedszkolu, w szkole podstawowej, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.

Spotkania zespołu odbywają się w miarę potrzeb, nie rzadziej jednak niż dwa razy w roku szkolnym. Pracę zespołu koordynuje odpowiednio:

- 1 wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej ośrodka, który pracuje z uczniem,
- 2 wyznaczony przez dyrektora nauczyciel lub specjalista prowadzący zajęcia z uczniem.

Zespół może wykonywać swoje zadania we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, a także – za zgodą rodziców ucznia – z innymi podmiotami.

Co zawiera indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny?

1. Zakres i sposób dostosowania odpowiednio programu wychowania przedszkolnego oraz **wymagań edukacyjnych** niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w szczególności przez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z uczniem.

Dzieciom objętym wychowaniem przedszkolnym dostosowuje się program wychowania przedszkolnego, a uczniom szkoły dostosowuje się wymagania edukacyjne. Dzieciom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym nie stawia się wymagań edukacyjnych. Wobec tej grupy uczniów można określić oczekiwane osiągnięcia w konkretnym roku szkolnym lub w innym czasie.

2. Zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem ukierunkowane na poprawę jego funkcjonowania, w tym – w zależności od potrzeb – na komunikowanie się ucznia z otoczeniem z użyciem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC), oraz wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu przedszkolnym lub szkolnym; w przypadku ucznia:

- niepełnosprawnego – działania o charakterze rewalidacyjnym,
- niedostosowanego społecznie – działania o charakterze resocjalizacyjnym,
- zagrożonego niedostosowaniem społecznym – działania o charakterze socjoterapeutycznym.

3. Formy i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane.

W tym punkcie IPET-u wskazuje się formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, okres udzielania pomocy i wymiar godzin. Nie określa się tu celów pracy z dzieckiem ani ćwiczeń, jakie dziecko powinno wykonywać. Zgodnie z przepisami w sprawie obowiązującej w szkole dokumentacji przebiegu nauczania każdy specjalista pracujący z dzieckiem planuje cele i ćwiczenia w indywidualnym programie pracy z dzieckiem lub uczniem (odnotowując je w dzienniku zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej), a w przypadku zajęć grupowych – w programie pracy grupy, oraz dokonuje oceny postępów i wyciąga wnioski dotyczące dalszej pracy. Każdy nauczyciel lub specjalista prowadzący zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub rewalidacji, opracowując program pracy z dzieckiem lub grupą, powinien uwzględnić zapisy znajdujące się w Ipecie i określające zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, ukierunkowane na poprawę jego funkcjonowania.

4. Działania wspierające rodziców ucznia oraz – w zależności od potrzeb – zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi, innymi instytucjami oraz podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, w tym ze specjalnymi ośrodkami szkolno-wychowawczymi, młodzieżowymi ośrodkami wychowawczymi i młodzieżowymi ośrodkami socjoterapii.

Wyniki wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia i sformułowane na jej podstawie wnioski oraz zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego **będą podstawą do opracowania przez zespół indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.**

Istotne jest określenie zakresu wsparcia rodziców, które służy rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych i rozwijaniu umiejętności rozwiązywania problemów edukacyjnych i wychowawczych. Rodzice powinni otrzymać pomoc szkoły w obszarze pracy nad samodzielnością dziecka. Zgodnie z przepisami rodzice i nauczyciele także

mają prawo do pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu lub szkole – w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń.

5. Zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także (w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum) zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Zajęcia rewalidacyjne dotyczą uczniów z niepełnosprawnością, zajęcia socjoterapeutyczne – uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym, a zajęcia resocjalizacyjne – uczniów niedostosowanych społecznie. W ramach zajęć rewalidacyjnych w programie należy uwzględnić w szczególności rozwijanie umiejętności komunikacyjnych dziecka lub ucznia poprzez:

- naukę orientacji przestrzennej i poruszania się oraz naukę systemu Braille’a lub innych alternatywnych metod komunikacji – w przypadku ucznia niewidomego;
- naukę języka migowego lub innych sposobów komunikowania się, w szczególności wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC) – w przypadku ucznia z niepełnosprawnością z zaburzeniami mowy lub jej brakiem;
- zajęcia rozwijające umiejętności społeczne, w tym umiejętności komunikacyjne – w przypadku ucznia z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera.

Zajęcia rewalidacyjne muszą być związane z niepełnosprawnością dziecka oraz dostosowane do indywidualnych potrzeb konkretnego ucznia i dotyczyć usprawniania zaburzonych oraz rozwijania niezaburzonych funkcji, a także przygotowywać dziecko do samodzielności w dorosłym życiu. Mogą to być także zajęcia usprawniające procesy poznawcze, gimnastyka korekcyjno-kompensacyjna, zajęcia usprawniające ruchowo.

6. Zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji zadań przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego, szkoły.

Nauczyciele, oprócz wspierania rodziców, powinni z nimi współpracować. Współpraca to np. stosowanie określonych

strategii wychowawczych wobec dziecka czy wdrażanie systemu nagradzania dziecka w domu i w szkole. Ważna jest wymiana informacji o efektach zajęć rewalidacyjnych lub z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej prowadzonych w szkole i poza nią oraz zwracanie uwagi rodziców na potrzebę integracji dziecka w szkole i w środowisku, w którym mieszka, np. poprzez wspólne zabawy z rówieśnikami.

7. W przypadku uczniów z niepełnosprawnością – w zależności od potrzeb – rodzaj i sposób dostosowania warunków organizacji kształcenia do rodzaju niepełnosprawności ucznia, w tym w zakresie wykorzystywania technologii wspomagających to kształcenie.

Działania mające na celu wsparcie ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego **powinny zostać poprzedzone opracowaniem przez zespół pracujących z uczniem nauczycieli, specjalistów i wychowawców grup wychowawczych** wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia.

Warunki organizacyjne kształcenia to np.: zapewnienie nauczyciela „wspomagającego” lub pomocy nauczyciela, wyznaczenie uczniowi w szkole miejsca do odpoczynku, przygotowanie parawanu odgradzającego od otoczenia w czasie pracy samodzielnej (w celu zmniejszenia ilości bodźców – jeśli jest taka potrzeba, np. dla dziecka ze spektrum autyzmu), odpowiednia aranżacja sali, w której odbywają się zajęcia, zapewnienie uczniowi możliwości pracy na konkretnych, udostępnianie filmów, obrazów, modeli, szablonów, różnorodnych liczmanów i pomocy dydaktycznych, umożliwienie uczniowi korzystania z komputera, drukarki, skanera, lupy, powiększalnika czy innych przedmiotów potrzebnych podczas realizacji zajęć. Mogą być brane pod uwagę wszelkie rozwiązania i urządzenia ułatwiające lub umożliwiający dziecku funkcjonowanie w przedszkolu i szkole.

8. W zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznych ocen – wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne, które są realizowane indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do 5 uczniów.